

7.2.2011
LAPS/418/2010**OIKEUSMINISTERIÖLLE****VIITE** Lausuntopyyntö, OM 12/41/2007, OM004:00/2008**ASIA** Lapsiasiavaltuutetun lausunto työryhmän mietinnöstä ”Tehtävien jako hallintotuomioistuinten kesken. Hallintolainkäytön tasotyöryhmän mietintö”. Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 78/2010.**KESKEISET EHDOTUKSET**

Oikeusministeriön asettama työryhmä esittää mietinnössään mm. oikaisuvaatimusjärjestelmän käyttöalan laajentamista, asioiden hajauttamista kaikkiin hallinto-oikeuksiin, valituslupajärjestelmän ja valituskieltosäätelyn yhdenmukaistamista sekä lastensuojelulain tarkistamista lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevan päätöksenteon osalta.

LAUSUNTO*Yleistä*

Lapsiasiavaltuutettu arvioi lausunnossaan ehdotuksia lapsen oikeuksien näkökulmasta.. Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on mm. vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseksi lainsäädännössä ja välittää lasten ja nuorten mielipiteitä päättäjille. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 59–60/1991). Sen mukaan lapsen etu tulee asettaa etusijalle kaikkia lapsia koskevilla lainsäädäntöelinten ja tuomioistuinten toiminna (artikla 3).

Artiklan 9 mukaan lasta ei saa erottaa vanhemmistaan vastoin tahtoaan, paitsi kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakine ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista. Tehtäessä päätöstä lapsen erottamisesta vanhemmistaan on kaikille asianosaisille annettava mahdollisuus osallistua asian käsittelyyn ja tuoda siinä julki näkökantansa. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi häntä koskevilla oikeudellisissa ja hallinnollisissa toiminna (artikla 12).

Lapsen oikeuksien soveltamisoppaassa (*Implementation Handbook on the Rights of the Child*, UNICEF 2002) todetaan, että toimivalta tekemään päätöstä lapsen erottamisesta vanhemmistaan liittyy lapsen

kehityksen ja kasvun asiantuntemukseen. On kuitenkin taattava, että ratkaisu on mahdollista saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi ja että oikeudenkäynti on oikeudenmukainen.

Tahdonvastaisista huostaanotoista päättäminen

Lapsiasiavaltuutettu suhtautuu varovaisen myönteisesti ehdotukseen, että lapsen tahdonvastaisesta huostaanotosta päättäisi moniammatillinen asiantuntijaryhmä hallinto-oikeuden sijaan. Asiantuntijaelinten tulee kuitenkin kattaa alueellisesti riittävän suuri väestöpohja, jotta ei synny jääviysongelmia. Etenkin harvaan asutuilla seuduilla voi olla vaikeaa saada elimeen erityisasiantuntijoita (esim. lastenpsykiatrit ja psykologit), joilla ei ole ollut hoitosuhdetta lapseen tai vanhempiin.

Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevien hakemusten käsittely hallinto-oikeuksissa on osoittautunut monin paikoin kestoltaan aivan liian pitkäksi, mikä puoltaa vastentahtoisten huostaanottojen käsittelyn siirtoa asiantuntijaryhmälle.

Asia edellyttäisi kuitenkin laajempaa selvitystä, sillä muutokseen liittyy tarve tarkastella myös esim. kiireellistä sijoitusta ja tuomioistuimen antamaa väliaikaismääräystä koskevat säännöksiä. Kuten mietinnössäkkin on tuotu esille, tulee myös selvittää vastuut asianosaisten oikeudenkäyntikuluista ja oikeusavusta. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tekemässä selvitystä nykyjärjestelmän toimivuudesta. Lapsiasiavaltuutettu suosittelee, että lainsäädännöllisiin muutoksiin ei ryhdytä ennen selvityksen valmistumista.

Sijaishuollosta päättäminen

Lapsiasiavaltuutetun näkemys lapsen sijaishuollosta päättämisen suhteen vastaa työryhmän näkemystä, jonka mukaan sijaishuollon sisältö on luonteeltaan hallinnollista harkintaa. Hallinto-oikeus ei ole luonteva paikka määrittelemään, mikä sijaishuollon muoto tai sijaishuoltopaikka on lapsen edun mukaista. Myös sosiaalitoimen osalta tarvitaan erityistä perehtyneisyyttä sijaishuollon kysymyksiin ja lapsiasiavaltuutettu onkin kiinnittänyt huomiota tarpeeseen vahvistaa kuntien käytettävissä olevaa asiantuntemusta sijaishuollon osalta. Lapsiasiavaltuutettu kannattaa työryhmän ehdotusta, että sijaishuoltoa koskevan päätöksen tekisi hallinto-oikeuden asemesta lastensuojeluviranomainen.

Muita huomioita mietinnöstä

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää vielä huomiota oikeusturvan toteutumisen takeisiin alaikäisten osalta. Työryhmän ehdotukset järjestelmän selkiyttämiseksi ovat tarpeen, sillä alaikäisten kannalta on tärkeää, että järjestelmä on mahdollisimman selkeä ja johdonmukainen. Lapsiystävällisen oikeuden kriteerit on määriteltävä

Euroopan Neuvostossa vastikään valmistellussa asiakirjassa *Lapsiystävällisen oikeuden suuntaviivat* (www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/default_en.asp). Valmistelussa kuultiin myös suomalaisia lapsia ja nuoria verkkokyselyn avulla.

Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että hallintolainkäyttöä arvioitaisiin Euroopan neuvoston standardien valossa, jotta voidaan kartoittaa mahdolliset kehittämistarpeet lapsiystävällisen oikeuden osalta myös hallintotuomioistuimissa. Lastensuojelun lisäksi hallinto-oikeuksissa käsitellään muitakin lapsiin liittyviä asioita, kuten vammaishuoltoa ja koulukuljetuksia koskevia asioita.

Voimassa olevan lastensuojelulain myötä lastensuojeluprosesseissa on aikaisempaa vahvemmin varmistettu lapsen osallisuus oman asiansa käsittelyssä myös tuomioistuimissa. Hallintolainkäytön kehittämisen tavoitteena yleisesti tulee kuitenkin olla lapsen oikeusturvan toteutuminen myös varmistamalla, että tuomioistuinten käytännöt ovat riittävän lapsiystävällisiä ja että lapsilla on tietoa käytettävissään olevista oikeusturvakeinoista.

Lapsiasiavaltuutettu on käynyt keskusteluja laillisuusvalvontaviranomaisten kanssa siitä, miten parannettaisiin alaikäisten mahdollisuutta saada tietoa siitä, mihin heidän on mahdollista tehdä valituksia ja kanteluita. Alaikäisten on aikuisia vaikeampaa tehdä kanteluita ja valituksia tai saada apua ja tukea niiden tekemiseen. Erityisesti tämä korostuu lastensuojelun asiakkaana olevien lasten kohdalla; yleensä odotetaan lapsen huoltajan tekevän kanteluita ja valituksia lapsen puolesta. Erityisen haavoittuva ryhmä ovat myös alaikäiset turvapaikanhakijat. Hallintotuomioistuinten tulisi varmistaa, että lapsille on tarjolla tietoa ja neuvontaa ymmärrettävällä tavalla.

Lasten edunvalvonta tilanteissa, joissa lapsella ja hänen lakisääteisen edustajallansa välillä vallitsee intressiristiriita, ei vielä kaikkialla toimi riittävästi. Monissa tilanteissa lapsen osallisuutta asiansa käsittelyyn vahvistaisi, että puolueeton edunvalvoja toisi esille lapsen ääntä tuomioistuin-käsittelyssä. Lastensuojelulain mukaan määrättävän edunvalvojan hakemisessa ja käytössä on alueellisia eroja. Ongelmana on myös, ettei mikään viranomaistaho tällä hetkellä vastaa edunvalvojen kouluttamisesta, toiminnan koordinoinnista ja edunvalvojen valvonnasta.

Jyväskylässä 7.2.2011

Maria Kaisa Aula
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo
Lakimies